

Sygn. akt II CZ 45/21

## POSTANOWIENIE

Dnia 5 listopada 2021 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Agnieszka Piotrowska (przewodniczący)

SSN Monika Koba (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa J. S. i T. S.  
przeciwko A. S.  
o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli,  
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej  
w dniu 5 listopada 2021 r.,  
zażalenia powodów  
na postanowienie Sądu Apelacyjnego w [...]  
z dnia 12 lutego 2021 r., sygn. akt I WSC [...] (I ACa [...])

**uchyla zaskarżone postanowienie.**

### UZASADNIENIE

Postanowieniem z dnia 12 lutego 2021 r. Sąd Apelacyjny w (...) odrzucił skargę kasacyjną powodów od wyroku tego z Sądu z dnia 13 lipca 2020 r. w sprawie z powództwa J. S. i T. S. przeciwko A. S. o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli.

Wskazał, że postanowieniem tegoż Sądu z dnia 9 grudnia 2020 r. powodowie zostali zwolnieni od obowiązku uiszczenia opłaty sądowej od skargi kasacyjnej ponad kwotę 500 zł, a ich dalej idący wniosek został oddalony. Po uzyskaniu częściowego zwolnienia od kosztów sądowych powodowie nie uścili

jednak w terminie brakującej opłaty od skargi kasacyjnej. W konsekwencji skargę kasacyjną powodów jako nieopłaconą Sąd Apelacyjny odrzucił bez uprzedniego wzywania powodów do uiszczenia należnej części opłaty, mając na względzie, że są reprezentowani przez fachowego pełnomocnika (art. 398<sup>6</sup> § 2 k.p.c. i art. 112 ust. 3 ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (jedn. tekst: Dz. U. z 2020 r., poz. 755 ze zm., dalej jako: „u.k.s.c.”).

Wyjaśniając przyczyny odmowy zwolnienia powodów od opłaty od skargi kasacyjnej w całości Sąd Apelacyjny ustalił, że J. S. uzyskuje rentę w kwocie 1.046,53 zł, zaś jego żona T. S. emeryturę w kwocie 1.054,43 zł miesięcznie. Stwierdził, że dochody powodów są w przeważającej części konsumowane; wskazali oni bowiem kwoty po 1.000 zł tytułem stałych miesięcznych wydatków. Z oświadczenia majątkowego powodów wynika jednak, że posiadają oszczędności w kwocie 1.500 zł, są zatem w stanie pokryć opłatę od skargi kasacyjnej do kwoty 500 zł.

Od powyższego rozstrzygnięcia zażalenie wnieśli powodowie, zarzucając naruszenie art. 398<sup>6</sup> § 2 k.p.c. w zw. z art. 102 u.k.s.c. przez odrzucenie skargi kasacyjnej, jako nieopłaconej, mimo że zachodziły podstawy do przyznania im w całości zwolnienia z opłaty od skargi kasacyjnej. Ponadto wnieśli na podstawie art. 380 w zw. z art. 398<sup>21</sup> k.p.c. o objęcie kontrolą przez Sąd Najwyższy niezaskarżalnego postanowienia Sądu Apelacyjnego w (...) z dnia 9 grudnia 2020 r. oddalającego ich wniosek o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej w części dotyczącej kwoty 500 zł.

**Sąd Najwyższy zważył, co następuje:**

Na postanowienie sądu drugiej instancji w przedmiocie rozstrzygnięcia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych nie przysługuje zażalenie do Sądu Najwyższego. Jednakże w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że jeżeli sąd nie uwzględnił wniosku o zwolnienie od uiszczenia kosztów sądowych, a nieopłacenie skargi kasacyjnej stało się jedyną przyczyną jej odrzucenia, w ramach postępowania wywołanego zażaleniem strony na odrzucenie skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy kontroluje także, na wniosek strony zgłoszony w zażaleniu na podstawie art. 380 k.p.c., postanowienie sądu drugiej instancji odmawiające zwolnienia od kosztów sądowych (por. m.in. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 12 stycznia 2006 r., II CZ 128/06, z dnia 16 lipca 2008 r., II CZ 40/08, z dnia 6 maja 2011 r., II CZ 12/11, i z dnia 27 czerwca 2013 r., III CZ 28/13).

Sąd Najwyższy w ramach art. 380 k.p.c. nie orzeka w tym zakresie merytorycznie, a jedynie ocenia prawidłowość wydanego postanowienia o oddaleniu wniosku, zatem jego rozstrzygnięcie pozostaje nadal w zakresie kognicji Sądu drugiej instancji (por. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2015 r., IV CZ 3/15, niepubl.).

Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych stanowi szczególną pomoc państwa dla osób, które ze względu na ich trudną sytuację materialną nie mogą uiścić kosztów sądowych bez wywołania uszczerbku w koniecznych kosztach utrzymania siebie i rodziny. Tym samym pomoc ta może być przyznana wyłącznie w sytuacji, gdy niemożność poniesienia kosztów postępowania, w całości lub w części, ma charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2016 r., II CZ 126/16, niepubl. i z dnia 27 lipca 2016 r., V CZ 34/16, niepubl.).

Stanowisko Sądu Okręgowego, że wnioskodawcy mogą bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego siebie i rodziny uiścić opłatę od skargi kasacyjnej w kwocie 500 zł nie zasługuje na podzielenie. Dostęp do sądu nie może być bowiem dla jednostki niemożliwy ze względów ekonomicznych, a koszty nie mogą przybierać poziomu nieproporcjonalnego do możliwości finansowych strony. W okolicznościach sprawy wysokość uzyskiwanych przez powodów świadczeń rentowych i emerytalnych jest tak niska, że w obecnych realiach z trudem pozwala na zaspokojenie podstawowych potrzeb egzystencjonalnych. Nie można również zarzucić powodom, że mogą z zachowaniem należytej staranności pozyskać dodatkowe środki z przeznaczeniem na koszty sądowe, skoro ich wiek (odpowiednio 68 i 64 lata) oraz stan zdrowia to wyklucza. Jednocześnie powodowie nie dysponują żadnym majątkiem, objęte sporem gospodarstwo rolne darowali bowiem pozwanemu.

Ponadto w orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwalone jest stanowisko, że sąd orzekający o zwolnieniu od opłaty od skargi kasacyjnej nie jest związany uprzednim orzeczeniem zwalniającym stronę od kosztów sądowych, jednak w sytuacji, w której na wcześniejszych etapach postępowania stronie przyznano zwolnienie od kosztów, odmowa udzielenia jej takiego zwolnienia

w postępowaniu kasacyjnym wymaga stwierdzenia, iż położenie strony uległo w jakimś aspekcie zmianie (por. niepublikowane postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 14 października 2005 r., III CZ 77/05, z dnia 6 maja 2011 r., II CZ 12/11, z dnia 28 maja 2013 r., V CZ 12/13, z dnia 27 listopada 2013 r., V CZ 61/13, z dnia 13 lutego 2015 r., II CZ 91/14, z dnia 10 listopada 2016 r., IV CZ 45/16, i z dnia 26 stycznia 2018 r., II CZ 95/17).

Powodowie korzystali ze zwolnienia od kosztów sądowych w całości w postępowaniu przed Sądami obu instancji, a Sąd Apelacyjny nie wskazał, żadnych korzystnych zmian w ich sytuacji materialnej, które uzasadniałyby częściowe obciążenie ich opłatą od skargi kasacyjnej. Jedynym argumentem mogącym przemawiać za takim rozstrzygnięciem jest posiadanie przez skarżących oszczędności w kwocie 1500 zł. Jest to jednak kwota tak nieznaczna, że w sytuacji życiowej powodów powinna być traktowana, jako zabezpieczenie ich podstawowych potrzeb socjalnych. Powodowie uzyskali uprzednio zwolnienie od kosztów sądowych w całości, mimo że deklarowana przez nich kwota oszczędności wynosiła 2500 zł. Ich sytuacja - czego nie dostrzegł Sąd Apelacyjny - uległa zatem pogorszeniu, nie tylko bowiem ich oszczędności są mniejsze, ale w związku z niekorzystnym dla nich wynikiem procesu zostali obarczeni obowiązkiem uiszczenia kosztów procesu pozwanemu w łącznej kwocie 9.663,60 zł, co wielokrotnie przekracza posiadane przez nich oszczędności.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398<sup>15</sup> § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 394<sup>1</sup> § 3 k.p.c., orzekł, jak w sentencji.

jw